

IDENTITET U DIJASPORI – HRVATSKI KATOLICI IZMEĐU STARE DOMOVINE I NOVOG PREBIVALIŠTA

Nediljko Ante Ančić

Splitsko-makarska nadbiskupija
Pastoralni vikar
nancic@kbfs-st.hr

UDK: 314.74(430=163.62): 272-774-46
272-76(430=163.2)

Pregledni rad
Primljeno 11/2016.

Sažetak

Članak se bavi pitanjem zadaća i perspektive hrvatskih katoličkih misija u Njemačkoj, osobito pod vidom njihova rada na očuvanju vjerskoga, kulturnoga i nacionalnog identiteta hrvatskih iseljenika u današnjim promijenjenim okolnostima. Najprije se osvjetljuje problem iseljavanja iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine u novije vrijeme. Zatim se tumače uzroci duboke i još uvijek neprevladane gospodarske krize i totalitarnog naslijeđa koji su i najveći uzrok iseljavanju te se ukazuje na preporuke i prijedloge demografskih stručnjaka o tome što bi u Hrvatskoj nužno trebalo učiniti da se zaustave negativni populacijski trendovi.

U drugom dijelu daje se kratak pregled masovnog odlaska hrvatskih radnika u Njemačku početkom šezdesetih godina prošloga stoljeća, osnivanje hrvatskih katoličkih misija, njihova raznolikoga i specifičnog djelovanja koje se ne ograničava samo na crkvena slavlja i vjersku pouku u užem smislu nego jednako tako nastoji i na njegovanju i očuvanju nacionalnoga i kulturnog identiteta. Taj se model praćenja i potpore hrvatskim iseljenicima pokazao učinkovitim i vrlo uspješnim kako za očuvanje vlastitog identiteta tako i za funkcionalnu integraciju Hrvata u njemačko društvo, što potvrđuje i činjenica da 60% posto hrvatskih migranata u Njemačkoj imaju hrvatske putovnice.

Tema trećeg dijela jesu velike promjene i značajni izazovi s kojima se u novije vrijeme susreću hrvatske katoličke misije. Njemačke su biskupije uvele mjere štednje i zbog nedostatka svećenika provode pastoralni preustroj spajanjem nekoliko župa u pastoralne cjeline. Preuređenje župnih zajednica pogađa i katoličke misije na materin-

skom jeziku. Njihov se broj smanjuje, a one koje ostaju trebaju se organizacijski i prostorno više povezivati s njemačkim župama. Usto, drugo i treće pokoljenje hrvatskih iseljenika sve je više izloženo asimilaciji pa su njihove potrebe i očekivanja od Misija drugačiji od onih koje su imale prethodne generacije.

U završnom dijelu iznosi se nekoliko važnih prijedloga i sugestija o tome što bi bilo poželjno i potrebno učiniti da bi većina današnjih hrvatskih katoličkih misija i nadalje mogla obavljati svoje poslanje među hrvatskim iseljenicima kako na pastoralnom planu tako i u njegovanju nacionalnoga i kulturnog identiteta.

Ključne riječi: *Hrvatske katoličke misije, iseljavanje, integracija, asimilacija, pastoral hrvatskih migranata.*

UVOD

Velik broj Hrvata ima nekoga iz uže obitelji u iseljeništvu, bilo u europskim bilo u prekomorskim zemljama.¹ U novije vrijeme Njemačka je postala jedna od onih zemalja u koju hrvatski migranti najviše doseljavaju. Čini mi se da odgovorni u društvu, politici pa i Crkvi nisu dovoljno svjesni te činjenice i da je ona zapravo zanemarena. Brojno hrvatsko iseljništvo zahtijeva više brige i pomoći stare domovine pa će i naši iseljenici pomoći Hrvatskoj. Pisac ovoga teksta i sam potječe iz obitelji s tzv. emigracijskom pozadinom.

1. HRVATSKA JE ISELJENIČKA ZEMLJA

Hrvatska je emigracijska zemlja u cijelom modernom razdoblju. Na tu činjenicu demografiji uvijek iznova ukazuju. Tijekom posljednjih stotinu i pedeset godina Hrvati su doživjeli nekoliko velikih odljeva pučanstva u druge zemlje. Taj se proces iseljavanja ne završava ni nakon stjecanja neovisnosti u Domovinskom ratu, kada je Hrvatska nakon urušavanja komunističkog totalitarnog sustava i raspada bivše zemlje postala demokratska i suverena država koja je svoju političku sudbinu uzela u vlastite ruke.

¹ Ovaj je članak djelomično dopunjeni tekst predavanja što ga je autor održao od 1. do 5. veljače 2016. na Prvim regionalnim sjednicama hrvatskih pastoralnih djelatnika u hrvatskim katoličkim misijama i zajednicama u Njemačkoj na čelu s delegatom za hrvatsku pastvu vlč. Ivicom Komadinom u pet njemačkih gradova (München, Nürtingen, Hagen, Hildesheim i Darmstadt). Skraćenu verziju autor je prezentirao na Drugom hrvatskom iseljeničkom kongresu u Šibeniku 1. - 3. srpnja 2016.

1.1. Valovi iseljavanja

Stručnjaci koji proučavaju razvoj stanovništva i populacijsku politiku govore o pet velikih valova iseljavanja u novije vrijeme. Onaj prvi dogodio se od godine 1880. do Prvoga svjetskog rata i vodio je u prekomorske zemlje.² Drugi val zbio se tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata i vodio je u zapadne i u prekomorske zemlje. Zatim je u posljednjih pedesetak godina Hrvatska, a s njom i Hrvati u Bosni i Hercegovini, ponovno doživjela tri velika vala iseljavanja.

Već sredinom pedesetih godina prošloga stoljeća velik broj hrvatskih mladića nije vidio nikakvu perspektivu u ondašnjoj komunističkoj Jugoslaviji te bježe preko granice najprije u Italiju (Trst) pa odatle osobito u prekomorske zemlje, ponajviše u Australiju i Kanadu. Šezdesetih godina razvija se turizam i vladajući ga prepoznaju kao važnu gospodarsku granu. Tadašnje državne vlasti postupno otvaraju granice dolasku stranih turista na Jadran. Da bi se riješile viška nezaposlenih koji se tih godina pojavio i ublažili mogući socijalni bunt, dopuštaju domaćim radnicima odlazak izvan zemlje, premda se u počecima putovnice izdaju vrlo selektivno. U to vrijeme iz Hrvatske počinju masovno odlaziti radnici na tzv. privremeni rad u inozemstvo, u zapadnoeuropske i sjevernoeuropske zemlje, osobito u Njemačku. U početku odlaze muškarci, očevi obitelji i mladi ljudi s nadom da nešto zarade pa se potom vrate natrag u svoj rodni kraj. Poslije sve više odlaze cijele obitelji. Teško je točno utvrditi koliki je broj ljudi tih godina napustio Hrvatsku i koliko se od njih poslije vratilo u domovinu. Neke se procjene kreću na oko trista tisuća.³ Od tih su radnika "na privremenom radu u inozemstvu" u novim zemljama njihova boravka postupno postali doseljenici, migranti. Koliko danas hrvatskih radnika i njihovih obitelji u drugoj ili trećoj generaciji živi u drugim europskim zemljama, o tome procjene variraju jer nema točnih i posve pouzdanih podataka.

Krajem osamdesetih godina nazire se urušavanje komunizma i raspad bivše države. U tom procesu Hrvatska se u Domovinskom ratu (1991.-1995.) oduprla agresiji i izvojevala svoju slobodu i neovisnost. Cijena slobode bila su velika ratna razaranja, stradanja civilnog stanovništva, tisuće poginulih branitelja te stotine tisuća prognanika i izbjeglica. Za vrijeme nemirnih i nesigurnih političkih i

² U tom razdoblju iselilo se s današnjega hrvatskoga državnog teritorija oko 500.000 osoba. Usp. Anđelko Akrap, Demografski pogled na ulazak Hrvatske u Europsku Uniju, *Hrvatska revija* (2013) 2, 15-27, ovdje 16.

³ Usp. A. Akrap, Demokratski pogled, 17.

društvenih previranjima onoga vremena dogodile su se velike migracije. Prema nekim istraživanjima tijekom petnaestak godina (1990.-2005.) Republiku Hrvatsku napustilo je oko 147.000 građana u dobi od 30 do 45 godina i otišlo u zapadne i prekomorske zemlje. Hrvatska je, dakle, u tom razdoblju izgubila demografski potencijal koji odgovara veličini stanovnika grada Rijeka.⁴

Naposlijetku, peti val migracije stanovništva događa se nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju 1. srpnja 2013. Premda je većina zemalja članica Europske unije uvela ograničenja radnih dozvola za hrvatske građane za još nekoliko godina, ipak je punopravno članstvo za našu zemlju značilo niz olakšica pri zapošljavanju u drugim državama Unije. Taj povijesni događaj za Hrvatsku pada u vrijeme velike svjetske financijske, a potom i gospodarske krize. U našoj zemlji ta je kriza zahvatila još dublje i zadržala se dulje nego u drugim državama našeg okruženja. Negativni ekonomski trendovi, povećanje broja nezaposlenih (oko 20 posto), opadanje životnog standarda i općenito gledano loši izgledi za gospodarski oporavak mnoge su naveli da napuste Hrvatsku i potraže sreću u inozemstvu. Prema pouzdanim istraživanjima tijekom posljednje dvije godine u Njemačku se uselilo 93.000 hrvatskih državljana⁵ i taj se egzodus, nažalost, još uvijek nastavlja. Poznato je bilo da se brojne obitelji sele iz Hrvatske, ali se nije znalo da odlaze u tolikoj mjeri. Tadašnja vlada Zorana Milanovića bavila se uglavnom ideološkim prepucavanjima i posve je zanemarila provođenje gospodarskih mjera i potrebnih reformi koje bi spriječile tako velik odlazak mladih i stručnih ljudi u zemlje Unije. Ovi su podatci zaista šokantni i vrlo zabrinjavajući. Slaba je utjeha pritom da se slično dogodilo i u Poljskoj, državi višestruko većoj od naše. Tijekom nekoliko prvih godina nakon što je ta zemlja postala punopravna članica Europske unije, oko dva milijuna Poljaka napustilo je, privremeno ili trajno, Poljsku tražeći posao i bolju zaradu u drugim članicama Unije.⁶ Jednako su tako porazne i ankete provedene u posljednje vrijeme među hrvatskim

⁴ Usporedi istraživanje što ga je objavila Rebeka Mesarić Žabčić, Temeljne značajke iseljavanja hrvatskog stanovništva s posebnim naglaskom na iseljavanje u proteklih petnaest godina, u: *Dve Domovini – Two Homelands* 26 (2007), 97-115.

⁵ Spomenuti podatak donio je *Večernji list* od 31. listopada 2015. pod naslovom "Šokirat čete se koliko je Hrvata otišlo u Njemačku u zadnje dvije godine". List se pitom poziva na službenu izjavu što ju je dala ministrica rada Savezne Republike Njemačke Andrea Nahles. Isti njemački službeni izvori govore da je broj doseljenih hrvatskih državljana 1. siječnja 2016. već dosegnuo 105.000 tisuća

⁶ Usp. Robert Biel, Između euforije i zabrinutosti. Poljska nakon pristupa Europskoj Uniji, u: N. A. Ančić – N. Bižaca (prir.), *Teologija i Crkva u procesima europskih integracija*, Crkva u svijetu, Split, 2008., 229-252, ovdje 243.

studentima. Visoki postotak ispitanika želi nakon završetka studija napustiti Hrvatsku i poći u inozemstvo jer se tamo više zarađuje i lakše pronalazi posao.

1.2. Gospodarska recesija i neprevladano totalitarno naslijeđe

Hrvatska je već godinama u krizi jer nisu provedene potrebne reforme. To je zaključak poznavatelja gospodarskoga i društvenog stanja naše zemlje. Dominira gospodarska recesija, ali iza toga djeluje i dublja moralna i politička kriza “s korijenom u neprevladanom totalitarnom naslijeđu” prisutnom snažnije na političkom području, ali i na drugim područjima društvene zbilje.⁷ Pod tim totalitarnim naslijeđem ili mentalnim sklopom misli se osobito na mentalitet (navike, način razmišljanja i ponašanja) koji potječe iz komunističkog vremena. On se zadržao dobrim dijelom još i danas te je u međuvremenu doživio različite preobrazbe. Razlog tome su posebne prilike kroz koje je Hrvatska prolazila izlazeći iz komunizma te za vrijeme osamostaljenja i Domovinskog rata nije bilo moguće provesti lustraciju. Lustracija (lat. *lustratio*) znači rasvjetljavanje, tj. provjeru i uklanjanje iz javnog političkog života (medija, sudstva itd.) onih osoba koje su bile aktivne u službi i represiji totalitarnih režima, u ovom slučaju komunizma. To je važan vid čišćenja pojedinaca i struktura od bivše ideologije ili tzv. dekomunizacija društva.⁸ Od zemalja u tranziciji najdosljednije ju je provela Poljska, koja je potom zabilježila i najveći rast gospodarstva.

Totalitarno naslijeđe u Hrvatskoj očituje se na različite načine. Prvo, ne postoji zdrava politička kultura u kojoj se poštuju demokratske norme i standardi komuniciranja u društvenoj javnosti te u odnosima demokratskih stranaka.⁹ Umjesto demokratskog diskursa, tolerantnosti i uvažavanja u javnim se raspravama truje ozračje, vlada ideološka nesnošljivost, političke protivnike nerijetko se kao nekoć ocrnjuje i etiketira, a zapošljava se po podobnosti.¹⁰

⁷ Vidi: Rezolucija Prvoga Hrvatskog iseljeničkog kongresa (27. lipnja 2014., Zagreb), br. 3. Dostupno na: www.pilar.hr/skupovi

⁸ Vidi Zvonimir Šeparović, *Lustracija. Rasvjetljavanje naslijeda bivšeg totalitarnog komunističkog režima*, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 2016.

⁹ Neprevladano totalitarno naslijeđe očituje se primjerice u upravljanju jednim od glavnih medija, a to je Hrvatska televizija. Od bivših tranzicijskih zemlja koje su sada u Europskoj uniji nije mi poznat nijedan slučaj kao u Hrvatskoj da je ravnateljem državne televizije za vrijeme prošle vlade imenovan nekadašnji član SK (Goran Radman) koji je tu ustanovu vodio krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća još u doba komunizma.

¹⁰ Nekadašnji čelnik SZUP-a Smiljan Reljić navodi da je ministar unutarnjih poslova u prethodnoj vladi Ranko Ostojić na tu službu imenovan po podobnosti, jer nije

Drugo, hrvatske političke elite, odnosno dio njih, nisu se spremne suočiti sa svojom totalitarnom prošlošću i jasno se od nje ograditi. To se odnosi na političke stranke koje su nastale iz bivšeg Saveza komunista kao što je današnji SDP – Socijaldemokratska partija. Dovoljno se prisjetiti političkog skandala pri ulasku Hrvatske u EU, kada je tadašnja hrvatska vlada pokušala izigrati zahtjev da se bivšeg čelnog čovjeka UDBE Josipa Perkovića, koji je upleten u ubojstvo poznatoga hrvatskog emigranta Stjepana Đurekovića, ne izruči njemačkom sudstvu. Totalitarni režimi u nedavnoj hrvatskoj prošlosti još uvijek nisu jasno osuđeni i odbačeni. Ustaška ideologija doduše jest, ali nije komunistička. Njezine goleme žrtve osobito one krajem II. svjetskog rata (Bleiburg i Križni put) i poratnog razdoblja nisu istražene, a kamoli dostojno obilježene i pokopane.

Čini se da se u Hrvatskoj nekadašnja komunistička nomenklatura etablirala od gospodarstva preko medija i politike u svim porama društva. Institucije su na neki način zarobljene “pljačkaškim” družbama i mrežama staroga totalitarnog porijekla i novonastalim mrežama divljeg kapitalizma.¹¹ To komunističko naslijeđe zapreka je političkom i gospodarskom napretku. Hrvatska stoga već godinama nazaduje i spada u zemlje s dubokom krizom koja već dugo traje i od koje se teško oporavlja.

Pri urušavanju komunizma naša je zemlja slovila za jednu od najperspektivnijih među ondašnjim republikama. Imala je iskustva sa zapadnim svijetom iz kojega su dolazili turisti i gdje su živjeli brojni emigranti iz Hrvatske. Dobila je rat za neovisnost te učinila velike korake u obnovi i u svojoj političkoj afirmaciji. Hrvatski ljudi opravdano su se nadali da će sami bolje upravljati svojom državom i da će nam biti bolje nego u prošlosti, kada se Hrvatskom upravljalo iz Beča, Pešte i Beograda. Izgradit ćemo zemlju napretka i blagostanja, neće više biti potrebno iseljavati se iz Lijepe naše trbuhom za kruhom! Bili su to česti slogani iz vremena nacionalnog zanosa neposredno nakon političkog osamostaljenja i pobjede u Domovinskom ratu. Premda je Hrvatska na nekim područjima dobro napredovala, ipak se mnoge nade i očekivanja nisu ispunili. Štoviše, na važnim područjima zemlja stagnira ili nazaduje i potreban joj je velik zaokret.

imao deset godina radnog staža u policiji, što je bio uvjet. Vidi: Smiljan Reljić, Ostojić laže, i njemu se namještalo kod zapošljavanja, na: *Portal Direktno.hr* (7. 1. 2016.).

¹¹ Usp. Rezolucija I. Hrvatskog iseljeničkog kongresa, vidi bilj. br. 7.

1.3. Preporuke i prijedlozi za demografi opstanak

Podatci o porastu stanovništva od godine 1870. do 2001. svrstavaju Hrvatsku u odnosu na druge europske države na samo začelje.¹² O razlozima tako negativne demografske slike kao što su gotovo kontinuirano iseljavanje, golema ratna stradanja, slaba industrijalizacija i krive politike prema selu i razvoju tijekom komunističkog vremena postoje stručna, detaljna i pouzdana istraživanja priznatih autora. Jedan od njih, već spomenuti Anđelko Akrap glavni razlog vrlo zabrinjavajuće demografske erozije nakon hrvatske neovisnosti vidi u nepostojanju dugoročne pronatalitetne populacijske politike oko koje bi nužno trebalo postići konsenzus svih ključnih političkih, gospodarskih, znanstvenih, kulturnih i vjerskih aktera u Hrvatskoj. Pitanje ekonomskoga i demografskog opstanaka još uvijek je prepušteno "spontanosti", svaki novi nositelj političke vlasti odgađa rješavanje tog problema.¹³ Isti autor među glavne uzroke takvog stanja ubraja: veliku nezaposlenost među mladima, zatim nemogućnost rješavanja stambenog pitanja i dugo razdoblje rada na određeno vrijeme također među mladima, potom nagli porast atipičnoga radnog vremena (primjerice u velikim potrošačkim centrima) što ne prate javne usluge (jaslice, vrtići i dr.). I neki drugi demografi, poput Stjepana Šterca, sve češće "radikalno upozoravaju" na ugroženu budućnost cijeloga naroda jer se sve manje djece rađa, a u tijeku je iseljavanje i odlazak mladih iz Hrvatske, čime naša zemlja godišnje izgubi desetke tisuća stanovnika.¹⁴

2. NEZAMJENJIVA ULOGA HRVATSKIH KATOLIČKIH MISIJA

Početak šezdesetih godina prošloga stoljeća hrvatski radnici iz ondašnje Jugoslavije počinju masovno dolaziti u zapadnoeuropske zemlje, osobito u Njemačku, koja u to vrijeme doživljava svoje tzv. gospodarsko čudo. Nakon katastrofalnog rata, golemih stradanja te velikog priljeva prognanih Nijemaca ta se zemlja oporavlja i bilježi snažan gospodarski rast. Zato je već od 1955. počela primati strane radnike (*Gastarbeiter*). Njemačka je država sklopila ugo-

¹² Usp. Anđelko Akrap, Demografska putanja u Hrvatskoj, *Hrvatska revija* (2012) 1-2, 12. Autor daje cjeloviti pregled demografskih kretanja na hrvatskim prostorima u proteklih nekoliko stoljeća do najnovijeg vremena.

¹³ Anđelko Akrap, Demografska putanja u Hrvatskoj, 24-25.

¹⁴ Vidi primjerice Stjepan Šterc, Pad nataliteta je problem broj jedan u Hrvatskoj, u: *Večernji list* od 1. siječnja 2016.

vore o zapošljavanju radnika iz južnoeuropskih zemalja s pretežno katoličkim stanovništvom. Za njih su njemačke biskupije ustanovile katoličke misije kako bi im omogućile vjerski život na njihovu jeziku, njegovanje vlastitog identiteta i kulture te lakše snalaženje u novim okolnostima. Svećenici se regrutiraju iz zemalja iz kojih potječu radnici i njihove obitelji. Tih su godina osnovane prve hrvatske katoličke misije, od kojih su neke proslavile i više od šezdeset godina svojega djelovanja.¹⁵

Poticaaj za pastoralnu skrb oko stranih radnika i selilaca daju pojedini crkveni dokumenti iz onog vremena. Prema podacima njemačke autorice Jenni Winterhagen u Njemačkoj je godine 2012. bilo oko 400 misija za strance na 31 jeziku.¹⁶ Ista autorica navodi da u Njemačkoj živi 331.000 osoba hrvatskog porijekla. Za njih postoji 95 hrvatskih katoličkih zajednica, 97 svećenika, 58 pastoralnih suradnika i 45 tajnica. Ovome bi trebalo pripisati i dolazak hrvatskih migranata tijekom posljednje tri godine, nakon ulaska Hrvatske u EU, kad je olakšano zapošljavanje.

Gotovo jedna četvrtina svih katoličkih misija u Njemačkoj, dakle njih stotinjak, otpada na hrvatske katoličke župe. Tako su hrvatske katoličke misije ne samo po brojnosti radnika i njihovih obitelji koje pastoriziraju nego i po snažnoj organizaciji vjerskog života te raznolikosti socijalnoga i kulturnog djelovanja zacijelo vrlo profilirane i utjecajne. Naša domovinska Crkva prepoznala je potrebe i pratila je svoje vjernike, selioce, migrante te im slala svećenike i druge pastoralne suradnike da za njih organiziraju vjerski život. U Hrvatskoj inozemnoj pastvi djeluju dijecezanski svećenici i pripadnici raznih redovničkih zajednica. Redovnici su ipak puno više zastupljeni i čine gotovo 70 % dušobrižnika za skrb o Hrvatima izvan domovine, što ima i neke svoje prednosti.¹⁷ Među njima su

¹⁵ Najstarija je Hrvatska katolička misija ona u Münchenu, osnovana 1948. Usp. Luka Tomašević, *Hrvatska katolička misija u Münchenu*, Split (Zbornik Kačić), 1998. Pedesetu obljetnicu djelovanja nedavno je proslavila HKM u Frankfurtu. Usp. Željko Ćurković (ur.), *Hrvatska katolička župa – Kroatische katholische Gemeinde Frankfurt/M 1965.-2015.* (hrvatski i njemački), KS, Zagreb – Frankfurt/M, 2015.

¹⁶ Usp. Jenni Winterhagen, *Migrantengemeinden der katholischen Kirche in Deutschland*, *Religion&Gesellschaft in Ost und West* 42 (2014) 9, 8.

¹⁷ Ovdje se radi o podacima prije desetak godina. Usp. Pero Ivan Grgić, *Ususret budućnosti hrvatske inozemne pastve*, u: *Budućnost hrvatskih katoličkih misija u Europi*, Zbornik radova, prir. Josip Bebić, Frankfurt am Main, 2006., 117. Slične podatke donosi i Jenni Winterhagen, *Transnationaler Katholizismus. Die Kroatischen Migrantengemeinden in Deutschland zwischen nationaler Engagement und funktionaler Integration*, LIT Verlag Münster (doktorska disertacija), 2013.,

u Njemačkoj najbrojniji članovi Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja iz Splita.¹⁸

2.1. Vjerski profil migranata u Njemačkoj

Prema dostupnim podacima iz 2011. u Njemačkoj ima oko 22 milijuna osoba s migracijskom pozadinom.¹⁹ Od toga su jedna petina (ili 20 %), tj. 4,4 milijuna katolici. S obzirom na sveukupni broj katolika u Njemačkoj, kojih ima 23,9 ili okruglo 24 milijuna (protestanata nešto malo manje, a trećina je onih koji su bez konfesije ili pripadaju nekoj drugoj vjeroispovijesti),²⁰ 18 % njih imaju migracijsku pozadinu.

Što se tiče broja muslimana spomenuta autorica navodi da postoje samo procjene prema kojima ih u Njemačkoj živi između 3,4 i 4,3 milijuna. Prema tome, katoličanstvo i islam najvažnije su religije među migrantima u Njemačkoj.

2.2. Raznoliko i specifično djelovanje hrvatskih katoličkih misija

Na početku su župnici u hrvatskim katoličkim misijama (HKM) imali gotovo pionirski posao u pomaganju i povezivanju svojih sunarodnjaka. Župe su bile susretišta jer su mladi ljudi i očevi obitelji ili mladići najprije dolazili na privremeni rad. Tek su poslije neki počeli sa sobom dovoditi svoje obitelji. Za njih su se organizirala misna slavlja na materinskom jeziku, pouke za sakramente te različite druge socijalne, karitativne i kulturne aktivnosti.

Povrh redovitog temeljnog dušobrižništva kao što su nedjeljna misna slavlja, hrvatski svećenici vrše ostale pastoralne zadaće,

168. Autorica navodi da i u nekim drugim zemljama, poput Italije, redovnici imaju važnu ulogu u pastoralu migranata.

¹⁸ Vidi, Razgovor s provincijalom Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja sa sjedištem u Splitu dr. fra Željkom Tolićem, Hrvatska pastva u Njemačkoj i dalje prioritet naše provincije, u: Adolf Polegubić (ur.), *Povratak, integracija ili asimilacija?*, Frankfurt am Main, 2006., 63-64.

¹⁹ J. Winterhagen, Migrationsgemeinden der katholischen Kirche in Deutschland, 8. Autorica donosi definiciju pojma migracijske pozadine (*Migrationshintergrund*) te veli kako se prema općem shvaćanju u skupinu "migracijska pozadina" ubrajaju: osobe koje su nakon 1949. došle na današnje područje SR Njemačke, zatim svi u Njemačkoj rođeni stranci te svi u Njemačkoj rođeni Nijemci ako su im se jedan ili oba roditelja doselili ili su se kao stranci u Njemačkoj rodili.

²⁰ Vidi *web* stranice Njemačke biskupske konferencije: DBK, Zahlen und Fakten 2014/15, Arbeitshilfen 275, 6.

ponajprije pripreme za sakramente. Priređuju susrete za roditelje i kumove pri krštenju djece, organiziraju ispovijedi, osobito za Božić i Uskrs, pripremaju djecu za prvu pričest, mlade za sakrament potvrde kada kao krizmatelje pozivaju biskupe iz Hrvatske ili iz BiH, organiziraju tečajeve pripreme za sakramentalni brak, pružaju vjerske pouke i za odrasle. Osim toga, već prema mogućnostima organiziraju se kulturne tribine s predavačima iz domovine, seminari, duhovne vježbe i osobito hodočašća u poznata katolička svetišta te studijska putovanja, uključujući i posjet Hrvatskoj i BiH. O Božiću svećenici obilaze obitelji u svojim područjima (blagoslov obitelji).²¹

Dodatni vid crkvenih ponuda jest rad s pojedinim skupinama (obiteljske zajednice, biblijske skupine) te rad s mladima. Za mlade se priređuju različiti susreti, njeguju se folklor, upriličuju se nastupi i natjecanja zborova djece i mladih, organiziraju se vjeronaučne i biblijske olimpijade, jezični tečajevi itd.

Jednom riječju, djelovanje HKM-a nije se ograničilo samo na crkvena slavlja i vjersku pouku u užem smislu, nego je jednako tako obuhvaćalo i njegovanje i očuvanje nacionalnoga i kulturnog identiteta. To je bilo osobito važno tijekom komunističkog razdoblja, kada se u domovini u ime tzv. "bratstva i jedinstva" zatirao nacionalni osjećaj, gušile težnje za slobodom i neovisnošću te zanemarivao hrvatski kulturni identitet. Hrvatske misije svojim su radom u tom vremenu našim doseljenicima pružale ne samo duhovnu skrb nego su otvarale prostor slobode, jačale nacionalnu pripadnost, njegovale ljubav prema domovini i poticale povratak.

2.3. Model integracije i kulture dušobrižništva što ih potiču hrvatske katoličke misije

Znakovita je već spomenuta činjenica da od oko 400 katoličkih zajednica na materinskom jeziku u Njemačkoj gotovo jednu četvrtinu čine zajednice hrvatskih katoličkih emigranata. Taj podatak ukazuje na dobru organiziranost i prokušan profil Hrvatskih katoličkih župa. Naše su župe u usporedbi s onima za druge skupine doseljenika (španjolske ili talijanske) još uvijek dobro kadrovski popunjene i vrlo aktivne. One nose dušobrižništvo na hrvatskom jeziku, kulturne aktivnosti, socijalne službe, njegovanje nacionalnog identiteta i dr. Njemačka istraživanja priznaju i potvrđuju da su zahvaljujući i svojim župama hrvatski migranti strukturno dobro

²¹ Spomenute aktivnosti vidljive su iz župnih listića, glasila i web stranica hrvatskih katoličkih župa.

integrirani. Broj onih koji su ugroženi siromaštvom kod hrvatskih migranata iznosi 14,9 posto, što je tek neznatno iznad njemačkog prosjeka. Kod drugih je doseljenika ta kvota 26,2 posto.²²

Zanimljiv je podatak da udio hrvatskih migranata koji u Njemačkoj žive s hrvatskom putovnicom iznosi 60 %, što je u usporedbi s migrantima iz drugih zemalja izrazito visok postotak. Tako je kod turskih doseljenika u Njemačkoj broj onih s turskom putovnicom 47 %, dok je prosjek u svim skupinama migranata koji žive u Njemačkoj i imaju putovnice svoje rodne zemlje 35 %.²³ Nakon ulaska u Europsku uniju Hrvatima je moguće imati i dvojno državljanstvo pa se ne moraju odreći hrvatske putovnice ako žele uzeti i njemačku.

Iz spomenutih pokazatelja daje se zaključiti da se hrvatski doseljenici socijalno dobro integriraju, za što se u istraživanjima navode osobito dva razloga. Prvo, Hrvati su u usporedbi s drugim migrantima došli s relativno dobrom izobrazbom. Drugo, uspješnom modelu socijalnoga i funkcionalnog integriranja bitno pridonose hrvatske katoličke župe sa svojim kvalitetnim kadrom i raznovrsnim aktivnostima. Jedan je njemački svećenik svoju sliku o Hrvatima izrazio na sljedeći način: "Hrvate doživljam kao čvrsto ukorijenjene u svojoj vjeri. Kod njih je snažno povezana pripadnost Crkvi, svijet vjere i nacionalna svijest. S obzirom na mlade generacije katkada sam zavidan kada vidim koliko mladih i muškaraca dolazi na misu." Na kraju ipak dodaje da je mlada generacija kritična prema hrvatskoj tradiciji pa i Hrvate neće mimoći problemi koje proživljavaju njemački vjernici.²⁴

Međutim, povrh spomenutog priznanja radu hrvatskih katoličkih župa njemački autori neke elemente hrvatskog dušobrižništva među migrantima smatraju zaprekom potpunoj integraciji doseljenika. Hrvatskim se katoličkim župama spočitava da svojim radom zapravo blokiraju kulturnu i emocionalnu integraciju migranata u njemačko društvo jer propagiraju očuvanje vlastitoga kulturnog i nacionalnog identiteta. To je zapravo i glavna teza spomenute autorice Jenni Winterhagen u njezina oba priloga na koje se u ovome članku osvrćem. U nastavku ću pokušati barem dijelom odgovoriti na taj prigovor.

²² Usp. J. Winterhagen, *Migrantengemeinden der katholischen Kirche in Deutschland*, 10.

²³ Usp. Isto.

²⁴ J. Winterhagen, *Transnationaler Katholizismus*, 186.

3. NOVI IZAZOVI I PROMJENE U PASTORALNOM RADU S MIGRANTIMA

Tijekom pola stoljeća djelovanja hrvatskih katoličkih župa u Njemačkoj mnogo se toga promijenilo u njihovu životu i radu. Prva generacija “radnika na privremenom radu”, “gastarbajtera”, većinom se vratila u Hrvatsku i oni danas ili nisu više živi ili su već u poznim godinama. Druga generacija velikim je dijelom rođena i školovana u Njemačkoj pa ima drugačije potrebe. Ona je samim time na jakom udaru asimilacije, što se pogotovo može reći za treće pokoljenje hrvatskih doseljenika. Djeca i unuci hrvatskih doseljenika u drugom i trećem pokoljenju govore jezikom zemlje u kojoj su rođeni i ne poznaju dovoljno svoj materinski jezik. To je osobito izraženo kod onih obitelji koje ne njeguju veze s domovinom i rijetko dolaze u svoj stari zavičaj. Te se generacije počinju uključivati u crkveni život njemačkih župa. Hrvatske zajednice se zbog toga pomalo osipaju i njihovo se značenje smanjuje. Postoje očekivanja njemačkih vlasti, a dijelom i Crkve da se Hrvati posve integriraju, premda na prvi pogled nije jasno što bi to zapravo značilo. Ipak, u međuvremenu su uslijedila još dva vala dolaska mladih hrvatskih obitelji u Njemačku: devedesetih godina, za vrijeme i nakon Domovinskog rata, te protekle dvije godine, nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Ti su doseljeni Hrvati sa svojim obiteljima naše misije pomladile i u njih unijele nov život.

Teško je doći do točnih podataka o broju doseljenih Hrvata katoličke vjere u Njemačku. Stanje među migrantima fluidno je i stalno se mijenja. Ima onih koji se nakon odlaska u mirovinu barem povremeno vraćaju u Hrvatsku i ondje provode dio svojega vremena, ima novodoseljenih radnika i njihovih obitelji, ali ima i brojnih pripadnika druge i treće generacije koji su u Njemačkoj rođeni i odrasli, prihvatili njemačko državljanstvo te više ne njeguju veze s hrvatskim katoličkim župama ili su ti odnosi samo sporadični. Dušobrižništvo hrvatskih migranata ima sa svoje strane problema kada treba popuniti mjesta onih svećenika koji odlaze u mirovinu. Biskupi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine unatoč verbalnoj potpori teško daju svoje svećenike na raspolaganje našoj inozemnoj pastvi.

Uz ova dva procesa koji se odvijaju među hrvatskim doseljenicima i u dušobrižništvu migranata pridolazi i treći. Njemačke biskupije su prije petnaestak godina započele postupni preustroj pastoralnog djelovanja. Na to su ih jednostavno prisilile nepovoljne promjene koje su zahvatile Katoličku Crkvu u toj zemlji, kao što su sve veći nedostatak svećenika, smanjenje broja vjernika u župnim

zajednicama zbog konstantnog napuštanja Crkve (sekularizacija), a i zbog slabog prirodnog prirasta (manjeg broja djece). Opadanjem broja vjernika u Katoličkoj Crkvi u Njemačkoj smanjuju se sredstava od crkvenog poreza kojim se ona financira. U biskupijama su uvedene mjere štednje.²⁵ Kao odgovor na te pastoralne probleme Crkva se odlučila na spajanje, odnosno fuziju mnogih župa i stvaranje tzv. većih pastoralnih/dušobrižničkih cjelina. Taj preustroj pogađa i hrvatske katoličke župe, osobito one s relativno manjim brojem hrvatskih imigranata. Neke su od njih dokinute, druge su snažnije vezane uz njemačke župne zajednice, izgubile su svoje vlastite prostore, koje sada moraju dijeliti s drugima. Od hrvatskih svećenika zahtijeva se da barem jednim dijelom budu uključeni u pastoral njemačkih vjernika. U toj situaciji hrvatske katoličke župe i mnogi vjernici nalaze se u određenom procjepu i ne znaju pravo kako dalje. Znakovit je naslov knjige koja je prije deset godina objavljena u nakladi Hrvatskoga dušobrižničkog ureda u Frankfurtu: *Povratak, integracija ili asimilacija? Razgovori o hrvatskoj dijaspori*.²⁶

3.1. Asimilacija i integracija!

Asimilacija označava proces u kojem skupine doseljenika nemaju dušobrižništvo na svojem jeziku, ne njeguju svoj izvorni kulturni i nacionalni identitet, nego ga posve gube i prilagođuju se kulturnom i socijalnom identitetu zemlje u koju su se doselili. U današnje vrijeme brzih promjena, globalizacije, umreženosti, susreta s različitim kulturama i nacijama te njihova međusobnog prožimanja opasnost je da se izvan domovine, u dijaspori, još brže nego nekoć izgubi vlastiti identitet. To zacijelo ne bi željeli hrvatski doseljenici i njihovi svećenici. Katolička Crkva u Njemačkoj, društvene i političke institucije te zemlje službeno ne govore o asimilaciji doseljenika. No današnji način života u dijaspori čini svoje i domicilna kultura u kojoj je netko rođen i odrastao na neki način topi nacionalne i kulturne identitete ako se oni svjesno ne čuvaju i ne njeguju.

S obzirom na doseljenike – imigrante pod pojmom integracija podrazumijevamo proces u kojemu različite skupine imigranata čuvaju svoj izvorni identitet, barem dok je to moguće i istodobno se uključuju u sve razine života zemlje u koju su došli. Predstavnici njemačkog episkopata zalažu se za opravdane potrebe katolika dru-

²⁵ Vidi: Josip Bebić, *Budućnost hrvatskih katoličkih misija u Njemačkoj*, u: *Budućnost hrvatskih katoličkih misija u Europi*, prir. Josip Bebić, Zbornik radova, Frankfurt am Main, 2006., 13-17.

²⁶ Vidi bilj. br. 18.

gog materinskog jezika iz niza važnih razloga, među kojima su na prvome mjestu činjenica da integracija ne može pravo uspjeti ako se ne njeguje vlastiti identitet te da su vjera i kultura tijesno povezane, što pastoral mora uzimati u obzir.²⁷

U literaturi i u raspravama oko integracije doseljenika u Njemačkoj obično se razlikuje nekoliko vidova uključivanja u razna područja društvenog život te zemlje. Tako se navodi funkcionalna, socijalna, emocionalna i kulturna integracija.²⁸ Funkcionalna integracija znači uključivanje u različite funkcionalne sustave, primjerice u radni proces, u društvene sfere i socijalne institucije (osiguranja, zdravstveni sustav) kao i uključivanje djece u vrtiće, škole i učilišta tako da pojedinac može na toj razini funkcionirati. Hrvatske katoličke misije zacijelo su u svojem polustoljetnom radu snažno poticale i potiču tu vrstu integracije hrvatskih doseljenika. One ne vrše samo pastoralne zadaće nego se bave i socijalnim radom, pomažu pri zapošljavanju i u svim drugim životnim situacijama. Naši su svećenici osobito 70-ih godina prošloga stoljeća najmanje 50 posto svojega radnog vremena upotrijebili za socijalno potpomaganje članova svojih župa.²⁹ Uz svaki župni ured bio je i socijalni ured s nekoliko djelatnika iz Caritasa. Osim misnih slavlja, priprema za sakramente i vjerskih pouka župe su hrvatskim katolicima bile mjesto susreta u slobodno vrijeme te su pružale različite druge aktivnosti kao što su rad s mladima, vježbanje crkvenih zborova i folklornih skupina, sviranje instrumenata, povremena predavanja itd. Jedno od brojnih svjedočanstava hrvatskih migranata tu dimenziju dušobrižništva zorno potvrđuje: "Svećenici i časne sestre, tajnice i socijalne radnice zauzimaju se za radnike i radnice i za njihove obitelji. Ne brinu se samo za dušu nego i za tijelo. Koliko su pomogli beskućnicima, onima bez posla da nađu zaposlenje, kolike su bolesne posjetili, zavađene pomirili... Oni nas prate do liječnika, oni brane i zastupaju naša prava u Senatu. Oni su nam pribavili dozvolu boravka, ispunili papire koje ne razumijemo, išli s nama u urede i tamo nas čekali."³⁰ Što se, dakle, tiče funkcionalne integracije, djelovanje hrvatskih katoličkih misija je za svaku pohvalu.

²⁷ Usp. Wolfgang Miehle, Die muttersprachliche Gemeinden in Deutschland zwischen gestern und morgen, u: *Budućnost hrvatskih katoličkih misija u Europi*, prir. J. Bebić, Frankfurt, 2006., 77-114, ovdje 93-98. Autor je od 2001. do 2011. bio referent za dušobrižništvo stranaca pri Njemačkoj biskupskoj konferenciji.

²⁸ J. Winterhagen, Transnationaler Katholizismus, 22-42, ovdje 22.

²⁹ J. Wintrehagen, Migrantengemeinden der katholischen Kirche in Deutschland, 9.

³⁰ Isto. Autorica je ovaj podatak preuzela iz hrvatske publikacije: V. Marović – D. Aračić (prir.), *Hrvatska katolička misija*, Berlin, 1969-1989, Split, 1989., 31.

3.2. Socijalna i emocionalna integracija

S obzirom na tzv. socijalnu integraciju stvar je nešto drukčija. Ako se socijalna integracija shvaća kao kontakti i odnosi s Nijemcima ili kao odnosi između njemačkih i hrvatskih župnih zajednica, onda njemački autori priznaju da su ti odnosi rijetki i slučajni. Migrantske župe imaju svoje svećenike i pastoralne suradnike, a često koriste i vlastite prostore pa se ne pružaju mogućnosti susreta tih zajednica s domaćim vjernicima. Da bi se potaknuli kontakti, upoznavanje i druženje sa strancima, u Njemačkoj je godine 1975. uvedena društveno-crkvena manifestacija Dan inozemnog sugrađanina (*Tag des ausländischen Mitbürgers*). Poslije je ta inicijativa promijenila ime i produljila vrijeme trajanja pa se zove Multikulturalni tjedan (*Interkulturelle Woche*). Međutim ni te inicijative nisu značajnije pridonijele održavanju redovitih susreta i intenzivnijem druženju migrantskih katoličkih zajednica s njemačkim župama. U svezi s tim znakovito je opažanje dekanskog referenta sa sjeverozapada Baden-Württemberga: "Na susretu su Talijani imali jedan štand, Španjolci drugi, zatim Hrvati, uglavnom s jelima. Tu se pojedina nacionalnost svodi na nacionalno jelo, a nema razgovora. Jedni prave *paellu*, drugi *pizzu*. Sljedeći put ih opet pozivamo. Ništa se više ne događa."³¹ Očigledno se takvi susreti iscrpljuju u površnosti, a bilo bi poželjno razmjenjivati iskustva te razgovarati o vjerskom životu, o različitosti svjedočenja vjere i doživljavanja crkvenosti kao i o drugim temama, što se očito ne događa. Poznavatelji dušobrižništva imigranata zamjećuju da ni svećenici ni vjernici njemačkog jezika ne pokazuju puno zanimanja za župe u kojima su stranci. Štoviše, postojanje zajednica na jeziku stranaca njemačkim župama služi kao alibi da se поближе ne bave pitanjima radničkih župa, strancima i izbjeglicama.

U sklopu rasprava o uključivanju stranaca u njemačko društvo spominje se emocionalni vid integracije. Pod emocionalnom integracijom očito se misli na identifikaciju doseljenika i njihovih potomaka s njemačkom kulturom i nacijom. Pritom prevladava stajalište da bi tek takav vid uklapanja u njemačko društvo značio potpunu i uspješnu integraciju. U ovom slučaju emocionalna integracija nije ništa drugo nego skriveni naziv za asimilaciju stranaca. Na tom tragu razmišljanja je i spomenuta njemačka autorica koju sam u ovome članku više puta citirao. Njezin je zaključak da Hrvatske zajednice djeluju kao blokade emocionalne integracije jer je hrvatski katolici-

³¹ J. Winterhagen, *Migrantengemeinden der katholischen Kirche in Deutschland*, 10.

zam snažno nacionalno obilježen; hrvatske katoličke župe kod hrvatskih imigranata njeguju i zagovaraju vlastitu kulturnu samosvijest i nacionalni identitet, što se dakako ne uklapa u logiku identifikacije s njemačkom nacijom. Hrvatima se zbog snažno izražene nacionalne referencije čak spočitava isključivost u odnosu prema drugima. Pritom se navodi da je tzv. nacionalizacija u hrvatskim katoličkim misijama dosegla svoj vrhunac za vrijeme rata u Hrvatskoj jer su tih godina hrvatske zajednice postale centri pomoći i logistike za domovinu na putu njezina osamostaljenja.

4. NEKOLIKO POTREBNIH I POŽELJNIH POTICAJA ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO ISELJENIKA

Dobro je znati što drugi misle o nama i kako nas vide. Međutim, pastoralno djelovati treba ipak ponajprije onako kako smatramo da je iz hrvatske katoličke perspektive najbolje za naše iseljenike u Njemačkoj. U svezi s tim na kraju bih iznio nekoliko preporuka u smislu orijentacija za dušobrižničko djelovanje među hrvatskim migrantima.

U pastoralni rad među migrantima zacijelo spada i njegovanje kulturne i nacionalne samosvijesti naših iseljenika. Mali smo narod sa snažnom dijasporom i tendencijama stalnog iseljavanja, pa nam je svaki hrvatski čovjek važan. U naviještanju i prenošenju vjere povrh razumskog vida bitan je i njezin emocionalni moment. Crkveni dokumenti opravdano naglašavaju da se Evanđelje mora inkulturirati, tj. utjeloviti u svaku određenu kulturu koja ima i svoje nacionalne vlastitosti. Zato je obveza mjesne Crkve u odnosu na doseljenike da poštuje njihovu kulturu i da im na njihovu materinskom jeziku omogućí vjerski život. Na tome treba i dalje ustrajati.

Dakako, u pastoralnom radu s hrvatskim iseljenicima treba izbjegavati mentalitet izoliranosti, zatvorenosti i isključivosti te se otvarati susretima i suradnji sa zajednicama njemačkog jezika. Istodobno se valja boriti protiv zamki jednostrane asimilacije u mjesnu kulturu.

Njegovanje i očuvanje obrednog/vjerskog, kulturnog i nacionalnog identiteta hrvatskih iseljenika ostaje i nadalje prioritarna zadaća. Pritom se danas sve više nameće dvojezičnost u komunikaciji, osobito radi drugoga i trećeg pokoljenja naših iseljenika. U svezi s tim neobično je važno poticati i različitim sredstvima podupirati dolazak hrvatskih iseljenika u staru domovinu ne samo preko ljeta na odmor nego i u drugim prilikama. Boravak u domovini dobra

je prilika da se aktivno uključe u razne ponude za iseljenike (učenje jezika, folklor, studijska putovanja, susreti mladih, hodočašća itd.). Tko se otuđi od svoje stare domovine, taj će se lako izgubiti u novoj sredini.

Budući da su hrvatske katoličke župe ključne za dušobrižništvo i za snalaženje naših obitelji koje dolaze u strane zemlje, treba od redovničkih poglavara i biskupa iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine neumorno zahtijevati da i nadalje pomažu dušobrižništvo u dijaspori šaljući onamo svoje svećenike kada neki od tamošnjih misionara ode u mirovinu. Nije istina da u dijaspori nema duhovnih zvanja. U svakoj od naših biskupija postoje svećenička i redovnička zvanja koja su nikla u obitelji naših iseljenika. Iz toga proizlaze obveze domovinske Crkve da uzvratiti za te duhovne darove.

Činjenica je da bi Republika Hrvatska i Katolička Crkva u domovini trebale više i sustavno skrbiti oko svojih iseljenika. S obzirom na to ima čitav niz korisnih i potrebnih prijedloga i zahtjeva koje su u posljednje vrijeme javno izrekli pojedinci i neke institucije, primjerice u *Apelu s Godišnjeg pastoralnog skupa hrvatskih svećenika i pastoralnih suradnika i suradnica iz hrvatskih katoličkih misija u Zapadnoj Europi* (5.-9. listopada 2015.) ili pak u tekstu *Rezolucije Prvoga Hrvatskog iseljeničkog kongresa* (27. lipnja 2014).³²

Iz crkvenog kuta gledanja čini mi se da bi dvije takve sugestije bile poželjne i da se mogu relativno lako ostvariti. Prva je osnivanje iseljeničkog portala na *web* stranicama Hrvatske biskupske konferencije, a druga uvođenje izbornog predmeta *Selilaštvo i hrvatska dijaspora* na našim teološkim učilištima.

IDENTITY IN DIASPORA – CROATIAN CATHOLICS BETWEEN THE OLD HOMELAND AND NEW RESIDENCE

Summary

The article deals with the issue of tasks and prospects of Croatian Catholic Missions in Germany, especially in view of their work on the preservation of religious, cultural and national identity of Croatian immigrants in today's altered circumstances. First, the problem of emigration from Croatia and Bosnia and Herzegovina in

³² Vidi tekst *Apela s Godišnjeg pastoralnog skupa hrvatskih svećenika*, u: *Vjera, psihologija i zdravlje*, Zbornik radova, prir. Ivica Komadina, Frankfurt am Main, 2016., 9-10. O *Rezoluciji Prvoga Hrvatskog iseljeničkog kongresa*, vidi bilj. br. 7.

recent times is treated. Then, the article explains the causes of deep and still unbeaten economic crisis as well as the causes of totalitarian heritage, which are the main cause of emigration; it also points to the demographic experts' recommendations and suggestions on what should be done to stop the negative population trends.

The second part provides a brief overview of the mass exodus of Croatian workers to Germany in early 60's of the last century, establishment of the Croatian Catholic Missions, their diverse and specific activities that are not limited only to church celebrations and religious education in a narrower sense but also to the cultivation and preservation of national and cultural identity. This model of keeping track of and support to Croatian emigrants has proved to be effective and very successful as for the preservation of their identity so too for a functional integration of Croats into German society as evidenced by the fact that 60% of Croatian migrants in Germany have Croatian passports.

The themes of the third part are the great changes and significant challenges that the Croatian Catholic Missions have been facing up to recently. German dioceses have introduced austerity measures and due to the lack of priests have implemented pastoral reorganization by merging several parishes in pastoral units. The reorganization of parish communities also affects the Catholic missions in mother tongue. Their number has been decreasing, and those that remain need to be organizationally and spatially more connected with German parishes. In addition, the second and third generation of Croatian immigrants have increasingly been exposed to assimilation, so that their needs and expectations are different from those of previous generations.

In the final part the author presents a number of important proposals and suggestions on what would be desirable and necessary to do to enable the Croatian Catholic Missions to continue carrying out their mission among the Croatian immigrants as on a pastoral level so too in fostering national and cultural identity.

Key words: Croatian Catholic Mission, emigration, integration, assimilation, pastoral care of Croatian migrants